

Møte for lukkede dører, Stortinget 18. januar 1915, ettermiddag

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 18. januar 1915 kl. 17.00.¹

Præsident: Løvland.

Dagsorden:

*Fortsættelse av forhandlingerne i formiddagens
hemmelige møte.*

Præsidenten: Eg skal referera stortingsmeddelelse nr. 10, 1914, som ikkje hev vore referera: "Redegjørelse for de siden 7de august 1914 trufne forføininger til hævde av rikets nøitralitet og iverksættelse av derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger."

Den sak, som denne melding dreier seg um, det er i grunnen dei 15 millionar, som Stortinget i august gav riksstyret til desse ting, og den saki var fyrehavd av militærkomiteen saman med budgettkomiteen forsterka med tvo mann, dei herrar Hagerup Bull og Chr. Holtermann Knudsen. Denne melding maa etter mi meining gaa til den same komiteen, difor til den forsterkede militærkomite, slik som den var skipa i august. Det er difor præsidenten sitt framlegg: "St. med. nr. 10 gjeng til den forsterkede budget- og militærkomite, forsterket med Hagerup Bull og Chr. Knudsen."

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Denne meddelelse vil forsvarsministeren no fylla ut med munnleg framstilling her, og det, han legg fram daa, saman med denne melding, gjeng til den forsterkede komite og so kjem saki att fraa den forsterkede komite, og daa er det tidi til aa taka denne saki upp til debatt her i tinget. I dag kann det vera høve til aa gjera nokre spursmaal og gjeva opplysningar, men debatten um saki er det best aa utsetja til ho kjem att fraa komiteen. Sjølv sagt gjeng eg ut ifraa, at dette møtet er framhald fraa møtet i formiddag og at Stortinget sitt vedtak i formiddag um tilgjenge for riksstyret sine medlemmer, kontorfolki, stortingsreferentane og betjentane vert gjeldande ogso for dette møtet i ettermiddag.

Statsraad Holtfodt: Jeg har ogsaa i de bemerkninger og supplerende opplysninger, som jeg skal tillate mig at fremføre her i aften gaat ut fra, at der vil bli befulgt den fremgangsmaate som blev vedtat av Stortinget i formiddag og at som følge derav denne sak,

¹ Innledningen og redegjørelsen fra forsvarsminister Holtfodt er gjengitt etter avtrykk omdelt til militærkomiteens medlemmer.

stortingsmeddelelse nr. 10, muligens vil bli behandlet sammen med en kongelig proposition, som vil bli foredrag i førstkommende statsraad, og som gaar ut paa ikke alene et forslag om at de trufne forføininger godkjendes, men ogsaa om at der maa bli stillet yderligere midler til disposition til vedblivende opretholdelse av et nøytralitetsvern avpasset efter den krigspolitiske situation.

Jeg har endvidere gaat ut fra, at der, som præsidenten nævnte, ikke her vil blive reist nogen almindelig debat om hvert enkelt detaljspørsmål, som behandles i st.med. nr. 10, og specielt skal jeg nævne, at jeg ikke kommer til at berøre et par av de spørsmål, som specielt i pressen har været gjenstand for mange refleksjoner nemlig den saakaldte Agdenæssak og den saakaldte Hortensaffære. Jeg gaar nemlig ut fra, at disse spørsmål rettest vil bli at behandle for Agdenæssakens vedkommende sammen med spørsmålet om opprettelse av den nye stabsofficersstilling ved Bergens befæstninger, hvorom der er fremsat forslag i særskilt proposition, nemlig den ekstraordinære proposition nr. 26, mens det for Hortensspørsmålets vedkommende formentlig vil være hensigtsmessig, at den debat, som maatte reises her i Stortinget om den sak, knyttet til det forslag, som vil fremkomme fra regjeringen om en omordning av den tekniske administration av den øverste styrelse i marinen.

Jeg skal da, idet jeg forsøker at holde den samme rækkefølge, som er fulgt i st.med. nr. 10, tillade mig at begynde med begyndelsen.

Det vil sees, at denne st.med. er betegnet som hemmelig, og den er forsynet med nummer. Fra forskjellige hold har det været sterkt klandret, at alt, hvad der vedrører nøytralitetsvernet og vore militære forberedelser, har været omgitt med et uforstaaelig hemmelighetskrammeri. Denne opfatning er let forklarlig fra pressens synspunkt; ti det er indlysende, at alt, hvad der heter hemmeligholdelse er i direkte strid med pressens interesser; men like saa sikkert er det, at pressens og forsvarets interesser her staar i uforsonlig motsætningsforhold, og da maa under den nuværende situation, efter min opfatning ialfald, forsvarets interesser være det avgjørende. Det vilde være en militær abnormitet efter mit skjønn at fremlægge for offentligheten et dokument, der indeholder saa utførlige opregninger og redegjørelser for en række militære spørsmål av den største betydning for vort forsvar som de, der omhandles i st.med. nr. 10. Og naar forsvarsdepartementet overhodet har kunnet fremlægge alle disse faktiske opplysninger for alle Stortingets medlemmer, er det skedd i tillid til, at hvert eneste eksemplar efter avbenyttelsen vil bli inddrat ved præsidentskapets velvillige medvirken. I de fleste andre land ordner man sig nemlig saaledes med denslags opplysninger, at de alene forelægges en av nationalforsamlingen nedsat specialkomite, og det kan kanskje i denne forbindelse være av interesse at peke paa,

at saavel for vore gesandtskaper som for vore militærattachéer og vor generalstabs etterretningsvæsen har det været umulig at faa nogenlunde paalidelige oplysninger om de militære forføininger, der er truffet, selv i vore naboland her i norden, til trods for det gode forhold, som den hele tid har været opretholdt mellem de tre land i norden. Det er en militær nødvendighet, at pressen og dermed almenheten resignerer paa dette omraade under en krigssituation, og det tiltrods for, at der ogsaa fra forsvarssynspunkt kan være grunde, som taler for en offentliggjørelse, de grunde nemlig, som er tilstede altid, hvor det gjælder at vække interessen for landets forsvar blandt landets befolkning. Jeg antar imidlertid, at de begivenheter, som foregaar rundt omkring os nu, skulde være tilstrækkelige til, at den interesse er vaaken.

I stortingsmeddelelsen er der først og fremst redegjort for, hvorledes nøitralitetsvernet har været sammensat, hvilke avdelinger der har været indkaldt, og jeg skal da supplere, hvad der indeholdes i meddelelsen, med den oplysning, at den samlede vaktstyrke for armeen utgjorde ved krigens utbrud ca. 9300 mand. Efterhaanden er denne styrke ved hver ny avløsning blit noget reducert, saaledes at den nu utgjør omtrent 7100 mand - altsaa en reduktion i den stadig tilstedeværende styrke i løpet av disse maaneder paa omtrent 2200 mand. Disse indskrænkinger er begrundet først og fremst i den maate, hvorpaa krigen har utviklet sig, dernæst deri, at eftersom flere og flere avdelinger har været indkaldt, er disse avdelingers mobiliseringsberedskap i væsentlig grad forbedret, saaledes at de naar som helst kan paaregnes feltopsat med meget kort varsel. Endelig er de begrundet deri, at underbringelsesforholdene for nøitralitetsvernets avdelinger er overmaade vanskelig i de trakter, hvor den største styrke tjenestgjør, nemlig i kysttrakterne omkring Kristiansand, Bergen og Agdenæs, og specielt har det voldt adskillige vanskeligheter at tilveiebringe sanitært forsvarlig vinterunderbringelse, naar man ikke, saaledes som tilfældet vilde bli i krig, uten videre, ved hjælp av rekvisitionsloven, lægger beslag paa de rum, som egner sig bedst i hvilket som helst hus, saaledes at den civile befolkning enten helt maa fortrække eller i sine egne leiligheter indskrænke sig til et minimum av plads. En medvirkende aarsak til, at vagtstyrken er blit noget indskrænket, er ogsaa den, at terrængforholdene i de strøk, hvor den har været opsat, er meget vanskelige og ikke egnet til at drive øvelser paa en saadan maate, at de helt ut kan gjøres frugtbringende som opøvelse betragtet. Dette skriver sig ogsaa derfra, at en meget stor procent av hver enkelt avdeling daglig har været paa vagt; indkvarteringen er meget spredt og forpleiningsforholdene ganske vanskelige saaledes at det tar tid at faa avdelingerne samlet til maaltiderne f.eks. Ved fæstningerne har øvelsesforholdene været særlig vanskelige, dels fordi man ikke godt har kunnet drive

feltmæssige øvelser i nævneværdig utstrækning paa grund av, at vi ikke har kunnet fabrikere øvelsesammunition i nogen større utstrækning, idet vor fabrikkationsvirksomhet har maattet koncentreres paa krigsammunition, dels fordi det har været vanskelig at drive feltmæssige øvelser ved kystfæstningerne, naar man naarsomhelst kan risikere, at der optræder et eller flere av de krigførende magters fartøier paa øvelsesfeltet; da kan der opstaa meget farlige komplikationer. End videre har øvelsesforholdene været vanskelige ved fæstningerne av den grund, at der har været indkaldt som besætningsstyrke mandskaper paa høist forskjellig utdannelsesstrin. Man har dels hat mandskaper, som iaar har gjennomgaat normale vaabenøvelser; dels har man hat ældre mandskaper, som ikke har været inde paa indtil 12 à 15 aar, og som derfor maa gjennomgaa særlige repetitionskurser. Dels har man hat de garnisonsavdelinger -, som blev besluttet av Stortinget, og hvis første avløsning kom ind 15de september. Dernæst har man hat nye garnisonsavdelinger av frivillige, som har rykket ind i begynnelsen av november. Alle disse har staaet paa forskjellig utdannelsesstrin og har krævet specielle kurser; men til alle disse kurser har man kun hat det meget snaue officersbefal, som vore fæstninger raader over. Dette vil ialfald kunne forklare, at der til mig - som formodentlig til mange av herrerne - er fremkommet forskjellige anker over, at tiden ikke har været tilstrækkelig benyttet for virkelige effektive øvelser ved nøytralitetsvernet.

Som paapekt i stortingsmeddelelsen har nøytralitetsvernet været opsat efter en ganske bestemt plan, og denne plan har gaat ut paa efterhaanden at indkalde de avdelinger, som aldrig nogensinde tidligere har været indkaldt, og som heller ikke efter vor hittilværende øvelsesordning nogensinde har hat øvelser, nemlig landvernets avdelinger. Vi har lagt hovedvegten paa at faa flest mulig av disse avdelinger indkaldt for ved hjælp av nøytralitetstjenesten at vinde erfaring paa forskjellige omraader angaaende disse avdelingers organisatoriske mangler og deres effektivitet som kampavdelinger betragtet.

Landvernet har i vor forsvarsplan den opgave fortrinnsvis at danne dækningsavdelinger ved befæstninger og ved grænsen, saaledes at linjearmeen mindst mulig skal være tvunget til detacheringer og derigjennem svækkes. Det er et princip og et rigtig princip, at linjens avdelinger maa holdes mest mulig samlet for at kunne brukes paa de omraader, hvor kampen med sikkerhet kan forutsees at ville bli utkjempet.

Den omstændighet, at man har maattet benytte landvernet i saa stor utstrækning, har medvirket til, at der har gjort sig gjældende en skjæv opfatning angaaende mange forhold ved nøytralitetsvernet. Det er meget faa, som er opmerkssomme paa for det første de ting, som jeg først nævnte, nemlig at dette er avdelinger, som aldrig har været inde før. Det er avdelinger, hvor de menige

soldater er i alderen fra 34 - 42 aar, og som altsaa gjennemgaaende bestaar av modne mænd, som anskuer sit befal paa en ganske anden maate, og jeg kan ogsaa sige paa en kyndigere maate end tilfældet er ved linjeavdelingerne, som jo væsentlig i ekserseraarene ialfald bestaar av forholdsvis unge mennesker. Endvidere maa man merke sig, at ved landvernets avdelinger er befalet stillet i en særlig vanskelig stilling derved, at det har den hele administration ved disse kompanier, som er beordret til nøytralitetsvern, og som i vor forsvarsplan er beordret som dækningsavdelinger. De faar en ganske anderledes selvstendig og vanskelig opgave end de kompanier, der er indordnet i vore almindelige regimenter, hvor kompanichefen til stadighet har baade sin bataljonschef og sin regimentschef til assistance og til kontrol. Landværnsavdelingerne mangler ogsaa administrativt underbefal, saaledes at disse avdelinger ved fremmøte savner fuldstendig kjendskap baade til den maate, hvorpaa en avdeling ledes under feltmæssige forhold, og til den maate, hvorpaa den administreres under feltmæssige forhold. Alt dette gjør, at befalet naturligvis staar noksaa famlende, i hvert fald til at begynde med, og let slukes av de administrative forretninger. Vi vet jo alle, at der skal ikke meget til hos os, før der klages, f.eks. hvis soldatens uniform ikke er i orden, hvis maten ikke er tilstede i ret tid og vel tilberedt.

I løpet av disse forløpne 5 maaneder er ialt ca. 30000 mand av vor arme meddelt en ekstraordinær utdanning, som har strukket sig over et tidsrum av 30-45 dage. Landvernensavdelingernes mobiliseringsberedskap er som nævnt i høi grad øket. De har faat indgaaende kjendskap til det terræng, hvor de skal optræde i krig; der er indsamlet en række værdifulde erfaringer med hensyn til dette opbuds egenskaper og svakheter, og en væsentlig del av de mangler, som overhovedet har latt sig avhjelpe, er blit avhjulpet.

Det vil kanskje interessere at høre enkelte tal om de styrker, som har været indkaldt ved fæstningerne, altsaa i det egentlige fæstningsartilleri. Ved Oscarsborg med Svelvik har der den hele tid gjennemsnitlig været indkaldt omkring 1000 mand, mens krigsopsætningsstyrken utgjør 2600 mand. Ved Tønsbergs befæstninger har den indkaldte styrke utgjort omkring 360 mand, mens krigsopsætningsstyrken utgjør 876 mand. Ved Kristiansands befæstninger har den indkaldte styrke utgjort 650 mand; krigsopsætningsstyrken her er 940 mand. Ved Bergens befæstninger har den indkaldte styrke været paa 898 mand, mens krigsopsætningsstyrken utgjør 1460 mand. Ved Agdenes er de tilsvarende tal henholdsvis 339 og 784 mand. Naar man har maattet gaa til en saa stærk reduktion av den styrke, som planmæssig skal være tilstede under krig, saa er det en væsentlig grund hertil, at vore fæstninger stod ganske uforberedt til at underbringe en saa stor styrke som den, der kræves ved krigsopsætning, og specielt var de ganske uforberedt paa at underbringe denne styrke ved vintertid.

Der stilles nemlig ved vintertid ganske andre krav til underbringelsen end ved sommertid. Om sommeren kan man greie sig langt, med det vi har, men om vinteren er det ugjørlig uten at risikere for megen sykdom og derigjennem svækkelse av besætningerne. Dette er de momenter, som selvfølgelig meget faa har været opmerksomme paa, av dem, som har været saa flinke til at øve kritik over, at der ikke har været indkaldt tilstrækkelig styrke.

Ved nøytralitetsvernet er der ogsaa en anden ting, som fortjener opmerksomhet; det er de frivillige garnisonsavdelinger. Det viste sig, at tilslutningen til disse blev overraskende stor; det var ikke mindre end 2500 unge mennesker, som meldte sig. Og denne store tilslutning i forbindelse med den ting, at man her fik en tilgang, som synes at være særlig vel skikket for en fortsat utdanning, gjorde, at man bestemte sig for at forsøke, hvad der kunde utrettes for ved hjelp av disse garnisonsavdelinger at skaffe vor arme en høist fornøden reserve av befalingsmænd. Dette har man da søkt at opnaa paa den maate, at man fra hvert av de 5 garnisonskompanier - der blev opsat et garnisonskompagni paa 250 mand ved hver brigade - har trukket ut 50 mand av de mandskaper, som man ansaa bedst skikket til utdanning som befalingsmænd. Disse er da knyttet til vore underofficersskoler, og vil bli utdannet efter særlige, av kommanderende general utfærdigede direktiver. Det vil da være av stor interesse at se, hvorvidt man ad denne praktiske vei og under forhold som de nuværende, hvor man kan gaa ut fra, at hver enkelt av disse befalingsmænd, som altsaa har meldt sig frivillig, og som selvfølgelig ogsaa utdanner sig under trykket av den situation, hvori vi nu befinner os - hvorvidt man ad denne vei skulde kunne gjøre sig haab om hos os, likesom i andre land, hurtig at kunne skaffe sig en reserve i alle fald av de lavere grader av befalet.

Jeg skal kanskje i denne forbindelse nævne, at der vil bli truffet yderligere forføyninger i denne retning under de vaabenøvelser, som skal foregaa iaar, de normale vaabenøvelser, under forutsætning av, at den forlængede øvelsestid, som er foreslaat, blir vedtat. Der vil likeledes da ad frivillighetens vei bli søkt uttat saa mange som mulig for ad praktisk vei at utdanne dem som befalingsmænd. Det har jo, som alle vil ha været opmerksomme paa, i denne krig vist sig, at avgangen av befalingsmænd er ganske overordentlig stor. Den har været saa stor, at ialfald flere av de krigførende lande, altsaa av verdens største militærstater, - ikke har staat forberedt paa, at tapene, forsaavidt befal angaar, skulde bli saa kolossale, som de virkelig har været.

Et andet forhold, som kanskje ikke alle har været opmerksomme paa, er hvad der hos os er gjort for at lette soldaterne tjenesten og tjenestebyrden under den nuværende situation. Der har da først og fremst været sørget for, at de mangler, der har været klaget over med hensyn til beklædning, utrustning og forpleining, dels fra

avdelingene selv og dels paa anden maate, er blit avhjulpet. Specielt viste det sig jo, at vort landvernsopbud, som delvis fremmøter med egen beklædning, ikke hadde ialfald for feltbruk fuldt tilfredsstillende underbeklædning og skotøi. Det var underbeklædningen og skotøiet, som svigtet. De uniformer, som soldaterne fik av staten, var udmerket gode, men svært ofte litt for smaa for dem, som var mere korpulente. Vi hadde ikke tilstrækkelig store numre. Vi har derfor kunnet se nøytralitetsværnets avdelinger noksaa paaafaldende antrukket ved flere anledninger. Men man maa være opmerksom paa, at der mig bekjendt ikke er noget land, som i fred har fuld beklædning for et opbud, som svarer til vort landvernsopbud. I Sverige har man, saavidt jeg vet, ikke gaat saa langt som hos os med hensyn til landstormens beklædning. Man har nøiet sig med en militærhat og et bind om armen, som skal markere, at soldaterne har uniform paa, for at skaffe dem den beskyttelse, som uniformen gir. Hvad det gjælder, er jo, at soldaterne ikke forveksles med franctireurer. En meget væsentlig lettelse for den værnepligtige styrke i landet er opnaadd ved hjælp av den avløsning, som foregaar hver maaned ved landvernet for infanteriets vedkommende. Ved fæstningsartilleriet har man ikke set sig istand til at foreta avløsning saa ofte. Der har man maattet utstrække hver tørn til 1 1/2 maaned, dog saaledes at der i stor utstrækning har været tillatt at stille stedfortræder for den sidste halve maaned vedkommende. Naar en ældre værnepliktig har været inde i en maaned, har han gjennemgaat det repetitionskursus, vi har anset for nødvendig, og da har han faat lov til at stille stedfortræder for den sidste halve maaned. Desuten har der været tilstaat permission eller utsættelse fra den ene avløsning til den anden i meget stor utstrækning, og dette har altid fundet sted, hvor man har kunnet paaberope sig, at vedkommende fravær har villet foranledige arbeidsløshet i store bedrifter.

Oprettelsen av de garnisonerende avdelinger, jeg har nævnt, har selvfølgelig ogsaa i meget væsentlig grad medvirket til, at vi har kunnet slippe at indkalde saa mange ældre aarsklasser, som vi uten disse garnisonerende avdelinger hadde maattet ty til. - Endelig skal jeg nævne, at den bestemmelse, der utgik om, at værnepligtige, som har mere end 4 barn, ikke skal indkaldes, har vist sig at være ganske heldig, tror jeg, naar man er opmerksom paa, at der ved en række av vore landvernskompanier er mere end 25 % av de indkaldte mandskaper, som har ingaat under denne kategori. Med hensyn til de familietillæg, som har været utbetalt, saa har det vist sig, at de gjennemgaaende maa sies at ha været nogenlunde vel avpasset efter vore forhold. Regjeringen har ikke fundet, at der har været grund til at gaa til en saa kolossal merutgift, som det vilde medføre at gaa over til fuld krigsavlønning, forinden landet kom i krig. Der har været gjort alt, hvad gjøres kan, for at undgaa, at nogen virkelig skulde lide nød, og der har været ydet ekstraordinært tilskud i meget

stor utstrækning, overalt hvor vi har kunnet bringe paa det rene, at det virkelig har været paakrævet. Av frivillige gaver er der foruten 38 000 kroner, som er kommet ind paa forskjellig maate, fra forskjellige damekomiteer indkommet 5 300 kroner, og endelig har vi nu ved ofring i kirkerne faat efter de sidste oplysninger 81 000 kroner, altsammen beløp, som da fortrinsvis skal anvendes for at hindre, at nogen familie skal lide nød, fordi familieforsørgeren har været indkaldt til tjeneste. Det er endvidere sendt cirkulærer fra forsvarsdepartementet til alle amtmænd om, at departementet overtar alle utgifter, som en hvilkensomhelst kommune har fundet at maatte bestride for at avhjelpe nød, som maatte opstaa paa grund av nøitralitetstjenesten. Det viser sig imidlertid av de fra amtmændene indkomne opgaver, at det i meget liten utstrækning har været tilfældet. Hittil har vi kun 2 eksempler paa det i forsvarsdepartementet. Generalintendanten har været bemyndiget til for vintermaanederne at øke kosten blandt andet ved, at soldaterne skal faa havregrøt eller havresuppe. Der er lempet paa de vanlige regler for reisegodtgjørelse saaledes, at ogsaa vernepligtige, som bor utenfor sine avdelingers distrikt, har faat godtgjørelse for reise fra sin bopæl, og ved arbeidsdepartementets medvirkning har man kunnet skaffe ubemidlede, permitterte mandskaper fri reise paa jernbanerne og fri eller billigere reise paa en flerhet av dampskibe. Endvidere har man gjennom postvæsenet kunne sende pakker, som f.eks. har indeholdt spisevarer til nøitralitetsvakten for reducert takst, samme takst, som gjælder for tryksaker. Soldaterhjemmene paa de forskjellige ekserserpladser har faat tilskud for at kunne holdes i drift, og de er da gjennom departementets forsyng tilstillet bøker og andre underholdningsmidler for soldaterne.

Der har været klaget meget over den maate, hvorpaa familiebidrag utbetales, over den garanti, som staten har ment at burde kræve stillet for utbetaling av dette tillæg, det saakaldte trangstillæg,- at den form helst burde været undgaat. Jeg har i den anledning skaffet mig det skema, der maa utfyldes i Sverige for opnaelsen av et tilsvarende tillæg, og det skema, der maa utfyldes i Schweiz, der jo for saa mange staar som et land, hvis ordning vi bør søke at komme saa nær som mulig. Det viser sig, at i Schweiz staar der med stor overskrift "Nothunterstützung". Der har man altsaa ikke veket tilbake for det ord. I Sverige bruker man det ikke. Men tanken er den samme, nemlig at for at skaffe dem, som virkelig trenger det, den størst mulige understøttelse, kan man ikke gaa til en saa kolossal og upaakrævet merutgift som den at utbetale det samme tillæg over ett ogsaa til dem, som ikke trenger det. Der er mange - det har jeg erfaring for personlig - som kun trækker paa skuldrene ad det beløp, som hver maaned tilstilles deres familie. Jeg skal forøvrig bemerke, at departementet har et lovforslag paa

det nærmeste færdig, hvorefter hele denne slags understøttelse overdrages kommunerne, saaledes at militæretaten staar helt utenfor. Forøvrig er der utgaat et strengt direktiv, hvorefter alt, som heter familiebidrag, utbetales paa en saadan maate, at der er ingen ved kompanierne eller avdelingene, som har rede paa, hvem der oppebærer det.

Med hensyn til underbringelsesforholdene skal jeg gjøre opmerksom paa, at disse er ordnet ved avdelingernes egen forsyning, og det har ikke en eneste gang hændt, at forsvarsdepartementet har avslaaet noget av de krav, der er indkommet fra avdelingene for at rette paa mulige mangler ved utbedring av lokalforhold av forskjellig art.

Med hensyn til de fortifikatoriske anordninger ved fæstningene er det saa, at mange av dem, der har været indkaldt til tjeneste, er vendt tilbake skuffet over, at de ikke har kunnet gaa i gang med at hugge skog, grave skyttergraver og ulvegraver o.s.v. Vi har fulgt det princip - og jeg skal gjøre opmerksom paa, at her taler jeg hele tiden om de militære autoriteter, de militære kommandomyndigheter, blandt hvilke der ikke har været nogen dissens hele tiden angaaende de trufne forføininger - vi har fulgt det princip ikke at ødelægge, ikke at føre mere av krigens rædsler, kan jeg sige, eller ulykker over landet end høist nødvendig, før krigen kommer ialfald. Alle planer ligger færdige for de fortifikatoriske anordninger. Fra det øieblik, vi sætter dem i verk, vil der ske meget store omkalfatringer i de distrikter, hvor de skal sættes i verk. Der vil bli ødelagt meget skog. Der vil ødelægges omtrent alt, hvad der findes av aker og eng, og store værdier vil paa denne maate bli sat paa spil. Nu at gaa til saa rigorøse foranstaltninger, naar man, som vi haaber, skal kunne magte at faa disse utført, naar situationen tilspidser sig, har vi ikke villet gjøre.

Av stortingsmeddelelsen vil endvidere fremgaa, at vor armees utstyr med tekniske hjelpemidler har latt meget tilbake at ønske; der har været mange og væsentlige mangler at rette paa. Og disse er da forsøkt avhjulpet delvis ved hjelp av den ekstraordinære bevilgning som er git ved en kongelig resolution, mens Stortinget har været fra hinanden, og der er da tat med alt, hvad vi mente at skulle kunne skaffe os ved hjelp av indenlandsk produktion, og der er ogsaa tat med enkelte ting, som vi hadde haabet at kunne faa fra utlandet, til trods for at alle forbindelser blev avskaaret med de firmaer, som vi pleier at staa i forbindelse med med hensyn til anskaffelse av krigsmateriel, da krigen brøt ut. Ved utenriksdepartementets medvirken har det litt efter litt lykkedes os at knytte disse forbindelser paa nyt, samtidig med at der er etablert nye forbindelser i andre land, og det ser ut nu som om, hvis vi faar endda nogen frist paa os, en meget væsentlig del av disse mangler kanskje kan bli avhjulpet. Jeg skal ikke trøtte med at gaa i detaljer med hensyn til hvilke anskaffelser som dels allerede er bestemt og dels fastslaaes i det ekstraordinære budget.

Det er kun enkelt ting jeg vil nævne; det er at vi netop i disse dage har faat 2 traadløse stationer fra England, altsaa den første anskaffelse av de stationer som vi nu haaber at kunne skaffe til samtlige brigader, 2 til hver feltbrigade; av disse er 2 stykker ankommet. For mitraljøsernes vedkommende skal jeg ogsaa nævne et par tal. Vi hadde ved krigens utbrud ialt 146 mitraljøser i armeen, alle sammen av Hotchkiss type, dels en lettere og dels en tungere konstruktion. En av de ting, som straks blev sat igang, var at forsøke at øke antallet av mitraljøser, til trods for at det laa utenfor hærordningens ramme. Der er da fra Danmark anskaffet av de saakaldte Madsens rekylgeværer over 100 stykker, samtidig med at fabrikationen paa Kongsberg forceres saa meget som mulig av de ældre Hotchkiss mitraljøser, og end videre blev arbeidet med mitraljøseverkstedet paa Kongsberg, det, som er besluttet av Stortinget, og som skal lave de nye Madsenske mitraljøser, forcert saa meget som det overhodet har været gjørlig. Resultatet er, at i løpet av de maaneder, som er passert, er vort mitraljøseutstyr forøket fra 146 til 278, altsaa en ganske betragtelig forøkelse.

For at illustrere enkelte av de vanskeligheter, som der har været med at skaffe os de fornødne forsyninger, skal jeg bare nævne et enkelt eksempel. Generalfelttøimesteren hadde faat ordre til at sørge for, at vi hadde den fornødne tilgang paa bensin ogsaa med en krig for øie, og vi hadde da gjort regning paa at vi vilde ha ialfald for et aars forbruk. Det viste sig, at av de tilbud som indkom fra de firmaer som kunde levere den vare, lød det billigste tilbud paa, at de vilde ha kr. 12000 pr. aar for at holde det kvantum paa lager. For ikke at gaa til den utgift har vi foreløbig ialfald forsøkt at ordne os saaledes, at der fra disse store firmaer indsendes ukentlige opgaver over beholdningen, saaledes at vi har adgang til naarsomhelst at lægge beslag paa vedkommende firmaers beholdning, hvis vi finder at den gaar under det kvantum, som vi trenger for krig.

Man har bebreidet forsvarsdepartementet at der ikke er anskaffet mitraljøser i endnu meget større utstrækning end skedd. Jeg skal da faa lov til at henlede oppmerksomheten paa, at en mitraljøre er et udmerket godt vaaben; men den er et vaaben som sluker overordentlig meget ammunition. Vi regner hos os efter en meget beskeden maalestok 30 000 patroner pr. mitraljøre som den minimale krigsbeholdning. Nu er det klart, at for at vi skal kunne driste os til at gaa til et saa stort utstyr med mitraljøser som mange har ønsket, er det nødvendig at vi raader over det fornødne raamateriale og den fornødne produktionsevne til at kunne skaffe os den ammunition, som disse mitraljøser vil sluke. Jo mere hurtigskyttende vaaben man har, jo større blir ammunitionsforbruket, og jo større er fristelsen til at sløse med ammunitionen. Vi har for øieblikket ikke paa Raufoss patronfabrik kunnet skaffe saa meget raamateriale, at jeg for mit vedkommende har fundet det tilraadelig at

gaa til en yderligere mitraljøseanskaffelse, forinden vi har sikret os den forsyning av raamaterialer for patronfabrikation, som er nødvendig for at vi ikke skal risikere at bli utskutt i løpet av altfor kort tid paa grund av disse hurtigskytende vaaben. Da er det meget bedre, at vi har vaaben, som er mere langsomtskytende, og har følelsen av at ha den tilstrækkelige ammunition. Hvis armeen faar følelsen av ikke at ha ammunition, vil det virke saa demoraliserende, at da vil vi heller undvære mitraljøserne.

Jeg kommer derefter til et meget svakt punkt ved vort utstyr for felt. Det er nemlig beklædningen og utrustningen. Der er i stortingsmeddelelsen redegjort for de mangler, som der er tilstede, og jeg skal dertil knytte en del supplerende opplysninger. Det er vistnok saa, at manglerne er meget store, men det er ikke saa, at vi ikke kan skaffe dem uniformer, som mangler; men om hele armeen skal opsættes, maa en meget stor procent av den rykke i felten med saakaldt halvslitt uniform, d.v.s. den vi bruker til ekserserbeklædning. Vi kan altsaa allerede nu nok beklæde hver eneste mand efter de opgjorte planer, men selvfølgelig kan vi ikke beklæde dem paa feltmæssig maate, forinden alle mangler er avhjulpet. Det var da klart, at noget av det første, som blev gjort ved krigens utbrudd, var at forsøke at faa avhjulpet disse mangler saa hurtig som mulig, og generalintendanten har faat meget store beløp til disposition for at avhjelpe disse mangler. Jeg skal faa lov til at nævne op, hvad generalintendanten disponerer. Naar man tar hensyn til, hvad der blev stillet til disposition av foregaaende Storting, hvad der er stillet til disposition av regjeringen, og hvad der er foreslaat i det ordinære armebudget for kommende termin og i den ekstraordinære hemmelige proposition, som foreligger for Stortinget, saa raader generalintendanten for terminen 1914-15 over 1,485,000 kroner foruten ca. 500,000 kroner, som gaar til reparation og vask av de uniformer, som har været ute til tjeneste. For terminen 1915-16 er der foreslaat eller stillet til disposition ialt 1,790,000 kroner for utrustningens vedkommende; utrustningen omfatter altsaa ransler, rygsækker og alt, som ikke indgaar under selve uniformen og ikke indgaar under den egentlige bevæbning. Disse gjenstande har vi ogsaa hat meget stor mangel paa. For 1914-15 har der staaet til disposition 610,000 kroner og desuten 100,000 kroner til reparation av brukte gjenstande. For 1915-16 er der foreslaat ordinært 120,000 kroner, ekstraordinært 600,000, til 6te brigade 140,000, ved forlængelse av rekruttskolen 16,000 kroner, altsaa ialt 876,000 kroner, saaledes at der i det hele skulde kunne disponeres til beklædning 3,275,000 og til utrustning 1,486,000 kroner. Tar man nu med, hvad avdelingerne disponerer til sit vedlikehold, kommer man til at til beklædningen staaer der for øieblikket til disposition 4,500,000 kroner og til utrustningen 1,500,000 kroner - under forutsætning av, at de forslag, som er forelagt Stortinget, blir vedtat. Uten

at avvente dette har selvfølgelig generalintendanten forlængst faat ordre om straks at sette igang forfærdigelse av uniformer i den utstrækning, det overhodet lar sig gjøre. Her har man atter stoppet op paa en vanskelighet, idet nemlig de fabrikker, som skal levere klæde baade til uniformer og til rygsækker, har manglet raastof, og departementet har derfor overtat garanti for et meget stort beløp hos et firma, der, som man kanskje har bemerket, har været nævnt i aviserne, og som har paatat sig at skaffe det fornødne kvantum uld til landet, saa fabrikationsvirksomheten kan gjenoptages, saaledes at man ikke skal stoppe op paa grund av mangel paa raastoffer. Vi har godt haab om, at det kvantum vil være i landet inden kort tid, saaledes at den side av saken skulde være ordnet. Derimot er det saa, at tiltrods for at generalintendanten har tat al den hjælp, han kan, har det ikke lykkedes paa langt nær at avhjelpe alle de mangler, som for øieblikket maa siges at eksistere paa dette omraade.

Jeg gaar derefter over til at nævne et par ord angaaende marinen. Marinens tjeneste ved nøytralitetsværet har bestaaet deri, at naar et fremmed krigsskib er kommet indenfor territorialgrænsen paa kysten, har et av de bevogtningsfartøier, som har ligget ute i nærheten, straks søkt at komme i forbindelse med det fremmede fartøi for at gjøre det opmerksom paa de nøytralitetsregler, som Norge agter at hævde, og de har paaset den hele tid, at intet, der kunde krænke vor nøytralitet eller av den anden krigførende magt betragtes som krænkelse av vor nøytralitet, har kunnet foregaa. Denne tjenesteorden har da nødvendiggjort, at marinens fartøier har været fordelt langs kysten paa en helt anden maate og langt mere spredt end ved den fordeling, som vil finde sted i det øieblik, man gaar over fra bevogtningstjeneste til krigstilstand. Kun panserskibene har været mere samlet for i tilfælde at kunne anvendes hvis den eventualitet skulde indtræde, at en større del av de fiendtlige flaader skulde bli kastet ind mot kysten. Hele kysten fra den svenske grænse til Kristiansund har man paa denne maate kunnet gi en nødtørftig bevogtning, som hittil har virket godt. Til kysten nordenfor Kristiansund har man imidlertid alene kunnet avse tre fartøier, nemlig et armert bevogtningsfartøi i Nordland, et lignende i Tromsø amt, og endelig er kanonbaaten "Viking" paa et meget tidlig stadium dirigert op til Finnmarken, hvad der i mange retninger har vist sig at være en overmaade heldig foranstaltning til trods for at det svækket den styrke man hadde sydpaa. Overalt langs hele kysten har disse krigsskibe staaet i forbindelse med distrikternes autoriteter og befolkningen og derigjennem i høi grad medvirket til, at vort efterretningsvæsen om hvad der foregaar paa kysten, har været ganske vel betjent. Kystsignalstationerne der jo som bekjendt danner et sammenhengende nøytralitetsnett langs hele kysten, har for den væsentligste del været besat hele den lyse del av døgnet,

likesom man paa flere steder, hvor kystsignalstationerne ikke har hat oversigt, har maattet etablere utkigsstationer, der er blit besat ved besætningerne paa skibene. Man har derimot ikke kunnet foreta patruljering i større utstrækning. Man har maattet indskrænke sig til altsaa at la fartøierne gaa ut, naar der kom melding om, at et av de krigførende magters fartøier nærmet sig kysten eller optraadte paa norsk territorium, og dette har man gjort, fordi der maa vises den størst mulige økonomi med fartøiernes maskinerier. Der er en ganske stor slitage paa maskinerne under denne tjeneste, og her som i mange andre tilfælde har vi hele tiden maattet ordne os saaledes, at vi har maattet holde alt vort materiel i bedst mulig stand for en eventuel krig. Vi kan ikke slite op og bruke op alle vore beholdninger forinden krigen er der. Med hensyn til fartøityperne er det den kommanderende admirals opfatning, at jagerne baade paa grund av sin fart og sin forholdsvis store sjødygtighet har vist sig særlig egnet til nøitralitetstjeneste, til vagttjeneste paa kysten, og disse fartøier er derfor fortrinsvis fordelt til de kyststrækninger som er mest utsat fra sjøen. Torpedobaatene har ogsaa gjort god tjeneste, om de end ikke i storm kan passere de mest veirhaarde steder. Undervandsbaatene kan derimot ikke med fordel anvendes til denne opsynstjeneste. Deres opgave blir at sikre mot angrep og under krig selv at angripe; derimot kan de ikke delta i bevogtningstjenesten. Vore fire undervandsbaater har derfor hele tiden været stationert i Kristianiafjorden, ved den bedste utfaldsstation man har for undervandsbaate, nemlig ved Bolærerne. Gjennem den sikkerhet, denne foranstaltning har ydet, har vi vovet at gaa til den sterke reduktion av Oscarsborgs befæstning, og endvidere har vi vovet helt at sløife særskilte dækningsavdelinger ved Oscarsborg.

En tabel som er av megen stor interesse, skal jeg faa lov til at referere. Jeg har latt utfærdige et sammendrag av de meldinger, som er indløpet til forsvarsdepartementet, til de militære myndigheter i løpet av de sidste 5 maaneder, og der viser det sig, at i august maaned fik vi melding om, at ikke mindre end 152 ganger var engelske fartøier paa vort territorium, desuten optraadte 108 fartøier, hvis nationalitet vi ikke kunde konstatere, altsaa i august hadde vi 260 besøk av krigførende magters fartøier. I september svandt dette antal saaledes, at vi kun hadde 18 meldinger om engelske fartøier, 34 meldinger om ukjendte fartøier, altsaa ialt 52. I oktober hadde vi kun melding om 11 engelske fartøier, 2 tyske, 46 ukjendte, altsaa ialt 59 besøk. I november ingen engelske, 4 tyske, 11 ukjendte, ialt 15. I december 2 ukjendte. I januar 2 tyske og 3 ukjendte, ialt 5. Altsaa i disse 5 maaneder eller 6 maaneder, naar vi regner januar med, har der været 181 meldinger om engelske fartøier, 8 om tyske, 204 om ukjendte fartøier, ialt 393. Dette viser paa en ganske utvetydig maate, at specielt England har følt sig saa beroliget av den maate, hvorpaa

kysten har været bevogtet, at de litt efter litt selv har fundet at kunne overlate til os uten indblanding fra deres side at paase, at tyske fartøier ikke misbrukte vort territorium for sine krigerske operationer.

Med hensyn til det personel og materiel, som har været utrustet i marinen, skal jeg opplyse, at vi ialt har hat 110 fartøier utrustet, hvorav 31 private bevogtningsfartøier, som har været armert for anledningen, og som er besat fra marinens personel og fortrinsvis da med vernepligtige officerer og underofficerer. Ialt har der av vernepligtige officerer i marinen været inde til tjeneste 106, av vernepligtige underofficerer 200. Altsaa disse folk har da faat gjennom sin tjeneste en ekstraordinær opøvelse, som vil komme vel til nytte under krig. Av menige har ialt været indkaldt 3368 og av kystsignalmænd 82, saaledes at den samlede styrke sammen med den sidste kontingent, som kom ind 15 januar, har utgjort 4210 mand. Ogsaa i marinen har man strukket sig saa langt som mulig for at skaffe de ældre mandskaper avløsning, og det har lykkedes for de ældste aarsklasser; men det har ikke kunnet gjennomføres paa langt nær saa langt som i armeen. Man har ikke det fornødne personel, og der er ogsaa det vanskelige forhold ved marinen, at man der ikke kan kontrollere de hjemsendte mandskaper. Man har det ikke i sin haand paa samme maate som i armeen, hvor man altid har rede paa de vernepligtiges adresse og derved kan kalde dem ind med kort varsel. I marinen er forholdet det, at naar en vernepliktig dimitteres, saa tar han hyre, tar stilling ombord, og dermed vet man ikke lenger, hvad der er blit av ham.

Med hensyn til utgifterne vedrørende nøitralitetsvernet skal jeg tillate mig at opplyse, at der efter de foreliggende dokumenter er anvendt engang for alle til hæren 6 millioner og til flaaen 2 300 000 kroner, altsaa 8 300 000 kroner, saaledes som finansministeren tidligere har opplyst. De løpende utgifter har, saa langt vi har kunnet bringe det paa det rene, andrat til 4 100 000 kroner for hæren og for flaaen til 2 500 000, saaledes at altsaa nu ialt skulde være anvendt 15 millioner, som er stillet til regjeringens disposition av Stortinget. Utgifterne har fordelt sig saaledes paa de forskjellige maaneder: For marinens vedkommende har de hele tiden været temmelig nøiagtig 1/2 million kroner pr. maaned; for armeens vedkommende har utgifterne paa grund av den reduktion, som efterhaanden har været foretat, gradvis gaat ned, saaledes at medens de i august maaned utgjorde kr. 890 000,00, gik de i september ned til kr. 840 000,00, i oktober til kr. 705 000,00, i november gik de atter op til kr. 900 000,00 av den grund, at da var disse ekstraordinære garnisonsavdelinger opsat. Det var 2500 mand, som blev ekstraordinært utdannet, og som ikke kunde indgaa i nøitralitetsvernet, forinden de hadde faat 30 dages tjeneste. I december, hvor den ved garnisonsavdelingene opnaadde besparelse er kommet helt til nytte, gik utgifterne ned til kr. 600 000,00, og

dertil er yderligere at merke, at av disse 600 000 kroner falder 200 000 kroner paa garnisonsavdelingene, og disse utgifter er da kun at betragte som en forskudsvis utgift, idet disse vernepligtige, som paa denne maate avtjener sin tjeneste nu istedetfor et senere aar, jo allikevel vilde komme til utgift paa et senere budget.

Jeg har selvfølgelig gjort, hvad jeg har kunnet, for at skaffe opplysninger om, hvad utgifterne har været i vore nabolande. Det har været ganske umulig at skaffe paalidelige data. Det synes, som om utgifterne i Danmark i det samme tidsrum, som jeg her har nævnt, har dreiet sig om 30 millioner kroner og i Sverige om 54 millioner kroner; men der er ingen, som kan skaffe os at vite, hvor meget av disse beløp der vedrører driften eller den daglige utgift av nøitralitetsvernet, og hvor meget der vedrører tekniske anskaffelser og supplerings beholdninger. Jeg er tilbøielig til at tro, at det vil vise sig, at foruten de millioner, som nævnes i nationalforsamlingene baade i Danmark og Sverige, er der benyttet meget store beløp av hemmelige fonds, og det er temmelig sikkert, at det har fundet sted i Sverige. Hvorvidt Danmark raader over hemmelige fonds, for hvilke der ikke gjøres offentlig regnskap, har jeg ikke kunnet bringe paa det rene.

Vore militære foranstaltninger har i pressen, i offentlige foredrag og ikke mindst mand og mand imellem været klandret og kritisert paa en maate, som jeg ikke her skal søke at karakterisere. Gjennemgaaende har der ved al denne kritik og al denne klander været syndet mot et grundprincip, som vi søker at opretholde i alle embedsmæssige militære kritikker som det eneste rigtige og som det eneste, der fører til maalet, nemlig at en kritik skal ikke alene revse, hvad der galt eller feilagtig; den skal ogsaa paapeke, hvorledes de begaaede feil kunde være undgaat og - last, but not least - den skal fremhæve, hvad der har været rigtig utført. Hvis man overfor vort nøitralitetsvern vilde fulgt denne gyldne regel, kunde man ikke undgaat at bli opmerksom paa, at med alle sine mangler med hensyn til beklædning, utrustning, bevæbning, øvelsesanordning o.s.v., har dette vern ialfald hittil løst de to hovedopgaver, det har hat at løse, paa en maate, der ikke helt bør oversees. Den ene av disse hovedopgaver har været inden landet at skape trygghet og ro for forretnings- og næringslivet, saaledes at vi ikke alene militært men ogsaa økonomisk kunde staa bedst mulig rustet, om vi trods alle bestræbelser skulde bli inddrat i krigshvirvelen. Denne opgave har været løst i den grad tilfredsstillende, at det efterhaanden blev for rolig her i Norge. Da den frygtede krig utad ikke kom, maatte vi for dog at ha følelsen av ikke at staa helt utenfor som uvirksomme tilskuere til de store begivenheter, som foregik rundt omkring os, skape os vor egen krig, eller rettere vi maatte gjenopta traaden i denne krig der, hvor vi slap den, da verdenskrigen brøt ut. Den anden hovedopgave for nøitralitetsvernet har været at hindre de

krigførende stormagter fra at utnytte vort land til støtte for sine militære operationer og derved krænke vor nøytralitet. Med den overordentlig utsatte beliggenhet, vort land har under denne krig, og under hensyntagen til de iøinespringende fordele, som den norske kyst i militær henseende vilde kunne yde baade England og Tyskland, er det klart, at Norge har staat og fremdeles kommer til at staa overfor en række tilfælde, hvor der maa træffes avgjørelser i interessemotsætninger av meget stor betydning for verdens mægtigste militærstater. Man bør da ikke ialfald i denne forsamling helt overse, at den maate, hvorpaa vort militære nøytralitetsvern hittil har løst denne sin opgave utad, har været saadan, at ingen av de krigførende magter har rettet den ringeste klender mot os, ikke en eneste gang, og dette tiltrods for at vi har gaat til løsningen av denne ofte særdeles delikate opgave uten nogen erfaring, som regel uten kjendskap til, hvorledes andre land har optraadt i lignende tilfælde, og kun med veiledning i en talrig række av internationale bestemmelser, der er saa ubestemte og elastiske, at der kan procederes i det uendelige angaaende deres fortolkning. Det maa derfor være tillatt at understreke, at begge de krigførende stormagter ved Nordsjøen har fundet, at vort militære nøytralitetsvern har været vel avpasset efter vort lands militære og økonomiske ressurser. Det har hittil altid løst sin opgave paa en maate, der ikke paa nogen maate har virket utæskende eller irriterende, og det har den hele tid loyalt virket i den aand, hvori vor utenrikspolitik har været ledet, ogsaa overfor vort naboland paa halvøen. Set under denne synsvinkel maa den hjemlige kritik bli reducert til forholdsvis beskedne dimensioner, og hvad der hittil er fremkommet av kritik er som regel, saa langt jeg har kunnet evne at følge med, bygget paa svigtende eller rettere manglende opplysninger og manglende kjendskap til de faktorer, der i ethvert enkelt tilfælde har spillet ind ved avgjørelserne. Hvis imidlertid Stortinget efter at alle dokumenter er gjennemgaat og alle forønskede opplysninger er fremlagt, skulde komme til en anden oppfatning, saa kan jeg forsikre, at likesaa uberørt som forsvarsministeren har været under de sidste maaneders hjemlige felttog, likesaa lydhør vil han være, om dette felttog maatte finde støtte i denne forsamling. Norge er nemlig ikke i militær henseende saa sterkt, at det under en verdenskrig av enestaaende dimensioner kan risikere, at den ansvarlige minister for landets forsvar ikke nyder fuld tillid inden landets nationalforsamling og som følge herav ikke til enhver tid kan paaregne fornøden handlefrihet.

Hvad endelig angaar et spørsmaal, som ofte har været rettet til mig, nemlig om hvordan vort lands situation nu maa bedømmes fra et rent militært synspunkt, skal jeg tillate mig at anføre i direkte tilknytning til, hvad utenriksministeren har anført i formiddag: Saaledes som krigen hittil har utviklet sig, synes det mindre og mindre

sandsynlig, at der vil foregaa et sjøslag av større dimensioner i Nordsjøen. Den taktik, som hittil har været befulgt og som er diktert av undervandsbaatenes optræden paa krigsskuepladsen, gaar jo ut paa litt efter litt at plukke væk motstanderens fartøier. Hvis dette lykkes i den grad, at Englands overlegenhet væsentlig svækkes, er det en mulighet og en ikke saa liten mulighet for, at den tyske flaaete da vil opta kampen i større stil, for derigjennem at fremtvinge en hurtigere og mere definitiv avgjørelse, og vi kan da komme i den situation, som vi mest har frygtet, men som vi hittil lykkelig har undgaat, nemlig at større dele av de store flaaeter og ikke alene enkelte fartøier enten ufrivillig eller ogsaa av taktiske eller strategiske grunde ser sig nødsaget til at utnytte vor kyst. Overfor en saadan situation vil vi kunne yde en saavidt sterk motstand, hvor det gjælder vore befæstede krigshavne at selv de store sjømagter vil nøle med at ty til en saadan utvei, idet vi jo har et sterkt indtryk av, at i denne krig tillægges tapet av et enkelt fartøi, selv om det er av de aller ældste typer, stor vekt, langt større vekt end de officielle kommunikéer gir uttryk for. Hvad derimod angaar utnyttelsen av de ubefæstede punkter paa kysten, og da specielt de mest utsatte, nemlig Stavangeravsnittet, blir forholdet væsentlig vanskeligere. Jeg finder ikke nu at kunne uttale mig nærmere om, hvad der under en saadan situation bør foretages fra norsk side. Jeg kan kun nævne, at den nuværende chef for den engelske marine, lord Fisher, for ganske faa aar siden offentlig har uttalt, at under en sjøkrig mellem England og Tyskland, i de former, som man dengang tænkte sig, vilde der ikke være plads ved Nordsjøen for nøitrale stater. Vi faar altsaa glæde os, saalænge sjøkrigen føres saaledes som nu, hvorved undervandsbaatene ialfald hittil har skaffet de nøitrale land den plads, som er vor egen. Hvis krigen vedblivende føres paa denne maate, er det klart, at vi kan ikke vente nogen hurtig avgjørelse; men det er dog den vei der gir os det bedste haab om at forbli helt utenfor krigen. En helt ny fase av krigen vil indtræde for vort vedkommende, hvis den trusel, som er offentlig uttalt av von Tirpitz, skulde bli gjennomført, nemlig at Tyskland kan bli tvunget til ved hjælp av sine undervandsbaater systematisk at føre en utryddelseskrig mot Englands handelsflaaete. Dette vil temmelig sikkert føre til meget rigorøse mottræk fra Englands side, og saadanne mottræk kommer da høist sandsynlig ogsaa til i høi grad at berøre situationen paa vor kyst. Endelig bør nævnes, at tyskernes sperring av den svensk-russiske forbindelseslinje over Raumo i høi grad og i meget betænkelig grad har tvunget dette mægtige verdensrike til paa en hittil uanet maate at rette sin opmerksomhet mot nord. Der ligger en overmaade stor fare i den omstændighet, at dette kolossale land for øieblikket ikke raader over andre forbindelser med havet mot vest end en jernbane til Karungi, hvis transportevne knapt nok kan

sidestilles med en av Norges mindst tilfredsstillende jernbaners, nemlig Rørosbanens.

Den herved indtraadte situation har selvfølgelig i høi grad medvirket til, at regjeringen foreslaar en øieblikkelig gjennomførelse av hørordningen for de nordlige landsdeles vedkommende og endvidere en yderligere forsterkning av forsvaret nordpaa, saaledes som det vil fremgaa av den ekstraordinære proposition. Og dette til trods for, at der herhjemme maa tages et meget stort og tungt løft økonomisk, og at det ogsaa blir en meget væsentlig byrde for denne landsdels befolkning.

Jeg kan avslutte disse bemerkninger med den tilføielse, at der, saavidt skjønnes, er gjort fra regjeringens side, hvad der kan gjøres, for at vi skal staa bedst mulig forberedt paa alle eventualiteter. Jeg har som forsvarsminister været i den for Norge ialfald enestaaende situation, at jeg har hat adgang til at disponere alle de penger, som de militære autoriteter har forlangt; regjeringen har den hele tid stillet disse til disposition. Men jeg har samtidig været i den vanskelige situation, at jeg ikke har kunnet bruke alle de penger, som har været stillet til disposition. Som jeg allerede før har nævnt, har alle vore forbindelser med utlandet paa krigsmateriellets omraade praktisk talt været avbrutt gjennom en længere tid, og det ligger i sakens natur, at det vil være meget tvilsomt, hvorvidt vi overhodet kan paaregne at faa det krigsmateriel som vi nu bestiller, idet det jo har vist sig, at vedkommende land helst legger beslag paa materiellet med det samme, det er færdig. Jeg skal i den forbindelse nævne, at der fra forsvarsdepartementet allerede var indledet underhandlinger om indkjøp av en italiensk undervandsbaat, som var bestemt for Rusland, og vi hadde løfte paa at vi skulde faa den; men paa grund av Italiens forandrede stilling blev disse forhandlinger avbrutt, og vi har siden faat meddelelse om at der ikke var anledning til at faa den undervandsbaat. Det samme har været tilfældet med en del av de lyskastere, som vi har bestilt i Italien, og som allerede var færdige. Der fik vi ogsaa meddelelse om, at den italienske stat selv fandt at maatte legge beslag paa disse tekniske hjelpemidler. Jeg tror saaledes at vi maa kunne imøtese fremtiden med den bevissthet at der er gjort hvad der gjøres kunde, for at avhjelpe de mangler, som vi alle har visst har klæbet ved vort forsvar, og for at vi kan staa saa godt forberedt som mulig, hvis ogsaa vi kommer med i krigen.

Ustvedt: Jeg skal efter præsidentens indledende bemerkninger ikke indlate mig paa noget av det den ærede forsvarsminister har fremhævet i sit foredrag, idet jeg gaar ut fra efter præsidentens uttalelse, at hele foredraget og dermed ogsaa det stillede kabinetsspørsmål blir oversendt den kombinerte komite til uttalelse. Jeg vil imidlertid kun benytte dette møte for lukkede dører til at gjøre en formel bemerkning angaaende de to

hemmelige propositioner som er Stortinget forelagt, nemlig nr. 26 og nr. 28. Jeg er helt enig i, at der om militære saker ikke maa komme til offentlig kundskap noget, som kan tænkes at skade vort forsvar, hvis fremmede faar kjendskap til det. Men jeg mener, at hemmelig behandling maa være forbeholdt utelukkende for den slags saker. Derfor er jeg helt enig i at stortingsmeddelelse nr. 10 blir konfidentielt behandlet. Men jeg kan efter at ha læst proposition nr. 26 og 28 ikke finde, at den væsentlige del av disse to propositioner paa nogen maate kræver hemmelig behandling; jeg vil si, at heller det motsatte er tilfældet. Der findes i disse propositioner behandlet spørsmaal om vaabenøvelsernes forlængelse, om generalstabens organisation, om opflytning i grader, om alderstillæg, om byggearbeider paa eksercerpladsene o.l., altsammen spørsmaal, som dog ihvertfald etterpaa maa offentliggjøres i sin helhet, og hvorfor skal man da unddra dem den offentlige kritik paa forhaand? Jeg tror den metode er feilagtig, og jeg vil understreke det, som den ærede forsvarsminister sa, om den risiko, man kan løpe for at skade forsvaret og interessen for forsvaret ved en altfor utstrakt hemmelig behandling. Den risiko er saa stor, at man skal betænke sig vel, før man gaar til hemmelig behandling. Det er selvfølgelig saa hvert aar, at der paa det ordinære militærbudget forekommer bevilgninger, som ikke offentligheten faar kjendskap til begrundelsen for. Der maatte ved disse ekstraordinære propositioner ogsaa kunne være fremgaat paa samme maate, at der var tilstillet militærkomiteen en skrivelse om de saker, som man fandt, ikke kunde offentliggjøres. Jeg vil derfor benytte dette møte til en henstilling til militærkomiteen om, at den sammen med forsvarsministeren og under samraad med ham træffer foranstaltninger til, at alt det, som kan offentliggjøres, alt det som berører de samme kapitler som behandles i det ordinære hærbudget, maa bli offentliggjort, slik at almenheten ogsaa kan faa se, hvad det er, som skal behandles. Jeg tror, at forsvaret og i det hele alle interesser, den offentlige kontroll med vore budgetter, kun kan tjene paa det.

Præsidenten: Eg skal opplysa, at formannen i militærnemndi vende seg i dag fyremiddag til præsidenten, og me var samde um, at det var best han konferera med statsraaden. For det fyrste meinte me, at proposition nr. 28 kann utan vidare verta offentlig slik som han er, men nokor avgjersla eller noko framlegg i Stortinget vilde me ikkje taka, fyrr militærkomiteen sin formann hadde konferera med statsraaden. Og um store luter av proposition nr. 26 gjeld det same, altso det same som no repræsantanten fraa Kristiania hev motionera um. Og sidan hev formannen i militærnemndi meldt, at han og departementssjefen er samde um aa sjaa nærmare paa desse ting, og at dei er samde i den tanken, at alt, som høveleg kann koma fram offentlig, skal ogso verta offentligt, og at dei skal taka undan dei ting, som helst maa vera dulde.

Eg vil for min part personleg leggja til, at eg vil ikkje retta nokon kländer mot departementet, um dei er varsame med dette. Eg hev all den tid eg hev vore i Stortinget, undrast paa, at alt moglegt av militære ting skal gjerast offentleg. Eg hev ikkje havt tilføre til aa fylgja desse saker i andre nationalforsamlingar enn tvo gonger i den svenske riksdag, og der fær ein ikkje vita som mykje um detaljar i militære framlegg, som ein fyrr i tidi fekk vita hjaa oss. Det er ein god tanke, at departementet er varsamt med dette. Paa same tid som eg er samd med hr. Ustvedt i, at ting som er offentlege saker og som aalmenta maa vera med og sjaa og prøva, dei skal ikkje haldast ute, paa same tid vil eg halda fram, at det hev vore lett aa vera utlendsk militærattache i Norig framfor i andre land. Det hev vore lagt fram so altfor mykje av detaljar i vaart land. Men etter det, som formannen i militærnemndi hev meldt meg, vil dei sjaa paa dette saman, militærnemndi og statsraaden. Og so vidt eg skynar hr. Ustvedt, so var det det han kravde, og paa den maaten meiner eg, me gaar i hop alle saman i det.

Michelet: Den ærede forsvarsminister omtalte i sit foredrag to spesielle saker om hvilke han dog erklærte, at han her ikke vilde gaa nærmere ind paa dem, de skulde utstaa til en senere anledning. Den ene av disse saker var Agdenessaken, - jeg faar lov at kalde den saa, og den anden var Hortenssaken. Disse saker burde, mente han, utstaa til en proposition, som endnu ikke er fremsat, var blit behandlet i vedkommende komite. Den ene proposition, - jeg er ikke sikker paa, om det var en eller to propositioner, skulde ialfald behandle disse saker - den ene i forbindelse med oprettelsen av et nyt embede og den anden i forbindelse med en omorganisation av administrationsforholdene ved Horten. Det kan efter dette tænkes, at disse to sakers behandling kan komme til at trække ut, for den saks skyld gjerne til april-mai maaned. Jeg vilde for min del anse det for overmaade uheldig. De har vakt saa megen opsigt disse saker, og de har med rette eller urette, det skal jeg ikke uttale mig om, vakt usikkerhet og tvil, og jeg mener det er en opgave for os at faa ryddet den tvil og usikkerhet ut av verden og faa bragt klarhet tilstede. Jeg vil minde den ærede forsvarsminister om at han - hvis jeg ikke erindrer helt feil - i et interview har uttalt at han vil benytte en av de første anledninger som blir ham git, til for Stortinget at fremkomme med en redegjørelse angaaende disse saker. Jeg er enig i at det vil være betimelig og heldig. Jeg vil slutte disse bemerkninger med en henstilling om at disse saker maa bli forelagt Stortinget og behandlet av Stortinget saa snart og saa hurtig forholdene paa nogen maate kan tillate det. Og efter statsraadens uttalelser her idag mener jeg jeg har grund til at gaa ut fra at de vil bli behandlet, uten at der lægges noget slør omkring dem, altsaa for aapne dører.

Chr. Knudsen: Jeg kan slutte mig til de uttalelser som er fremkomne fra hr. Ustvedt med hensyn til offentliggjørelse av de to propositioner han omtalte, propositionerne nr. 26 og 28. Men jeg vil føie til at denne hemmeligholdelse kan bidra til at der opstaar en nervøsitet i landet som jeg mener er unødig, og man bør ikke bidra til at der unødig vækkes nervøsitet hos befolkningen. - Jeg vil endvidere faa si med hensyn til proposition nr. 28 at jeg finder den maate hvorpaa den er fremkommet, illoyal overfor Stortinget, idet den i første haand betegnes som hemmelig overfor Stortinget, mens man samtidig gir aviserne anledning til at referere saa at si hele propositionen offentlig. Det er en fremgangsmaate som jeg vil sette fingeren paa; den er ikke i sin orden. Jeg mener det er Stortinget som - i tilfælde der er tvil hos statsraaden - har rettighet og adgang til at bestemme om saken skal være offentlig eller ikke. Propositionens indhold burde ikke ha været meddelt aviserne, før Stortinget hadde hat anledning til at uttale sig derom. Dette er en forbigaaelse av tinget som jeg vil sette fingeren paa.

Ustvedt: Efter de uttalelser som kom fra præsidenten, nærer jeg ikke tvil om at militærkomiteen og statsraaden vil finde den heldigste løsning med hensyn til det forhold jeg nævnte. Med hensyn til de øvrige uttalelser som faldt fra præsidenten om at der kanskje kunde være offentliggjort for meget her hos os, vil jeg yderligere ha understreket at jeg, som jeg ogsaa nævnte første gang jeg hadde ordet, ikke paa nogensomhelst maate vil ha offentliggjort noget som det er av vital betydning for vort forsvar at hemmeligholde. Jeg mener, det maa bli forsvarsministerens sak at skille mellem det som kan offentliggjøres, og det som maa holdes hemmelig. Er der offentliggjort for meget før, faar man søke at komme bort fra den praksis. Men alt som angaar nybygninger paa vore ekserserplasser, lønstillæg, gradsspørsmål for officerer og lignende maa kunne behandles offentlig. Jeg er derfor taknemmelig for at præsidenten vil gjøre sit til for at faa det væsentlige offentliggjort.

Statsraad Holtfodt: I anledning av de bemerkninger som fremkom fra repræsentanten hr. Ustvedt, skal jeg tillate mig at gjøre opmerksom paa at jeg forlængst har hat en konferanse med militærkomiteens formand baade om hvorledes vi skulde ordne os med hensyn til disse spørsmål, og angaaende offentliggjørelse av enkelte ting som er indtat i den hemmelige ekstraordinære proposition. Naar der er fremgaat saaledes, er det, hvad jeg ogsaa har gjort militærkomiteens formand opmerksom paa, skedd av rent praktiske grunde. Det ekstraordinære budget blev nemlig utarbeidet efterat det ordinære budget var færdig, og det viste sig da nødvendig eller ialfald hensigtsmessig at ta med endel mindre væsentlige spørsmål hvorom jeg ikke fandt grund til at utsende en egen tillægsproposition til

det ordinære budget. Jeg har henstillet til militærkomiteens formand at det kunde ordnes saaledes at militærkomiteen efter konferanse med forsvarsdepartementet indtok i sin indstilling alt hvad den mente kunde offentliggjøres av propositionen, og at det paa den maate blev offentliggjort. Jeg for mit vedkommende kommer ikke til at fremsætte nogen offentlig proposition som tillæg til den allerede foreliggende. Jeg mener saken maa kunne ordnes paa denne maate. Der har ligget det princip til grund for behandlingen av de militære dokumenter denne gang at det vilde være heldig mest mulig at undgaa diskussion om militære spørsmåal. Jeg har selv fulgt med den største interesse den diskussion som blev ført i den tid da der var spørsmåal om grænsefæstningerne, og jeg har set hvad en saadan diskussion kan føre til av blottelser av mangler som er saa farlige at jeg for mit vedkommende aldrig kommer til at medvirke til den slags. Det var ingen sak hvis man bare kunde være sikker paa at diskussionen, naar den blev sluppet løs, blev ført paa en saadan maate at den ikke skadet vort forsvar. De enkelte spørsmåal kan i og for sig se ganske uskyldige ut, og man kan med stor berettigelse fra et almindelig synspunkt spørge: "Hvorfor i al verden skal dette være hemmelig?" Men hvis man vil følge de diskussioner som opstaar i pressen om saadanne ganske uskyldige spørsmåal, og man vil læse dem med et militært og mistænksomt blik og forsøke at sætte sig ind i hvad de fremmede magter som har interesse av at kjende vore militære forhold, kan utlede av hvad der paa denne maate kommer frem i pressen, skal man se - saaledes som præsidenten gjorde opmerksom paa - at det er ganske utrolig hvad man ad den vei kan erfare. Og jeg mener at saamegen resignation faar vi vise under de nuværende forhold at vi ikke lægger en almindelig maalestok paa hvad der skal offentliggjøres og hemmeligholdes; her maa militære hensyn være de alt overveiende. Jeg mener den offentlige behandling er tilstrækkelig tilgodeset derved at det, naar Stortinget først har fattet sine beslutninger og de kommer ind i de officielle dokumenter, er godtgjort at nu er de og de mangler avhjulpet, dette kan alene tjene til styrkelse av vort forsvar. Men jeg sætter at man fremsætter forslag om avhjælpelse av mangler, og at de ikke vedtas. Da er det dokumentert at der er mangler tilstede, og opmerksomheten er da stærkt henledet paa at her er mangler som regjeringen har fundet bør avhjelpe, men som Stortinget ikke har fundet at kunne gaa med paa. Da vil det formodentlig i regelen være mangler av nok saa stor betydning.

Angaaende den illoyalitet som skal være utvist av mig med hensyn til propositionen om vaabenøvelserne, skal jeg faa lov til at gjøre opmerksom paa, at jeg oprindelig var av samme opfatning som hr. Holtermann Knudsen, nemlig at der ikke var anledning til at offentliggjøre noget om vaabenøvelsernes forlængelse, forinden Stortinget selv hadde fattet beslutning. Jeg har imidlertid ogsaa her

konferert med militærkomiteens formand og med flere andre, som har meddelt mig at i saadanne tilfælde ligger den ting altid i regjeringens haand, og der var mange som ansaa det for ønskelig at der hurtigst mulig blev offentliggjort alt hvad der kunde offentliggjøres; jeg har derfor gjennom et kommunike til pressen meddelt alt det av propositionen som ikke vedrører vort nøytralitetsvern. Men jeg har fremdeles den opfatning at vi ikke kan offentliggjøre noget om hvorledes vore rekrutavdelinger og vore ekserserende avdelinger skal indordnes i nøytralitetsvernet. Det maa være et ubrytelig princip at den ting ialfald maa vi forsøke at holde for os selv, likesaa sikkert som det gjøres i alle andre land.

Med hensyn til repræsentanten hr. Michelets bemerkning skal jeg for det første gjøre opmerksom paa at der allerede foreligger proposition om besættelse av en stabsofficersstilling i Bergen, saaledes at debatten naarsomhelst kan optas om den sak. Angaaende Hortenssspørsmålet er det ganske visst saa at der ikke foreligger nogen proposition; men fra min side skal der intet være til hinder for naarsomhelst at opta en debat om den ting. Men jeg har efter konferanse med forskjellige medlemmer av Stortinget - selv har jeg jo ikke nogen erfaring om slike spørsmåal - faat den opfatning, at et spørsmåal som dette først bør komitebehandles. Det vil være meget vanskelig for mig i en hel forsamling at behandle personlige spørsmåal og fremlægge de militære autoriteters konfidentielle betænkninger i personsspørsmåal. Jeg antar at repræsentanten hr. Michelet muligens vil anerkjende denne synsmaate.

Aavatsmark: Det forholder sig selvsagt saaledes som forsvarsministeren har fremholdt, at jeg har hat et par konferanser med ham angaaende disse forhold. Jeg blev kaldt ned til statsraaden i anledning av spørsmålet om en hel eller delvis offentliggjørelse av propositionen om vaabenøvelsernes forlængelse. Statsraaden meddelte mig ved den anledning, at regjeringen næret ønske om at propositionen forsaavidt utgifterne ved rekrutskolens forlængelse angaar skulde offentliggjøres. Dertil sa jeg til statsraaden at jeg var av den formening at propositionen omtrent i sin helhet burde offentliggjøres, for spørsmålet om at legge en saavidt stor personlig byrde som 90 dages rekrutskole paa den værnepliktige ungdom bør ikke fremsættes i en hemmelig proposition om og behandles hemmelig i Stortinget. Det var statsraaden iallefald delvis enig i, og efter konferansen blev et kommunike av forsvarsdepartementet meddelt pressen, uten jeg dog hadde anledning til at se det.

Hvad nu proposition nr. 26 angaar, saa tror jeg, som jeg ogsaa har sagt statsraaden - og hele militærkomiteen er enig i det - at det ikke er klokt og ikke riktig i sin helhet at behandle den konfidentielt. Den omhandler bl.a. en hel del organisationsforandringer, gradsspørsmåal, lønningsspørsmåal osv. osv., og de bør visselig behandles

for aapne dører. Jeg forstod det saa at ogsaa statsraaden iallefald for den væsentligste del var enig i det. Han og jeg skulde komme sammen og forsøke at finde en form for en delvis offentliggjørelse. Jeg mener, at man f.eks. kan ordne saken paa den maate at den proposition som her er fremsat, blir hvilende som hemmelig. Saa kunde man gjøre et utdrag av propositionen om alt det som ikke behøves at hemmeligholdes og offentliggjøre det. Jeg tror ikke statsraaden har noget mot det. Jeg tror det vilde være riktigst. Saaledes er iallefald forholdt ved tidligere leiligheter. For militærkomiteen vil det være vanskelig at ta ut av den hemmelige propositionen, det som vi synes bør være offentlig og herom avgi indstilling, og saa behandle resten i en hemmelig indstilling, uten at regjeringens proposition foreligger offentlig, forsaavidt den del angaar, som bør være offentlig. Jeg vil derfor anbefale - og det haaper jeg statsraaden vil være enig i - at man gjør et passende utdrag av disse hemmelige propositioner, av det som statsraaden og militærkomiteen blir enige om kan offentliggjøres. Saa blir det forelagt Stortinget, og saa behandles det i en offentlig indstilling. Det som blir igjen, avgir saa militærkomiteen en hemmelig indstilling om. Jeg tror ikke det skal bli saa vanskelig at finde ut av dette med litt velvilje og godt samarbeide.

Ramm: Jeg vil faa lov til at benytte anledningen til at erklære mig enig i at der er grund til at holde mangt og meget hemmelig av det som er fremkommet i forsvarsdepartementets propositioner nr. 26 og 28; men jeg er enig med hr. dr. Ustvedt og ogsaa militærkomiteens formand i at det hører intetsteds hjemme at behandle hemmelig alt det som staar i disse propositioner. Jeg hadde ikke tænkt mig at det skulde møte den motstand det gjorde hos forsvarsdepartementets chef, naar der kom en enstemmig henstilling fra militærkomiteen gjennom militærkomiteens formand om at offentliggjøre det som kan offentliggjøres, spesielt da av stortingsproposition nr. 26. Jeg vil ialfald ta bestemt avstand fra at man behandler som hemmelig det allermeste, kan jeg si, av hvad der staar i proposition nr. 26. Det er paapekt baade av hr. Ustvedt og militærkomiteens formand hvilke ting der spesielt sigtes til, og jeg skal ikke trøtte forsamlingen med at gjenta det. Men jeg vil, saa sterkt jeg formaar, henstille til departementschefen at der gaas frem paa den maate som militærkomiteens formand har antydnet, nemlig at man behandler de ting som findes i proposition nr. 26 og som bør være hemmelige, som hemmelige; men at man faar det andet trukket ut som en egen sak. Hverken saken selv eller almenheten vil være tjent med at man gaar til behandling av disse ting som hemmelig i komiteen og først offentliggjør dem naar komiteindstilling foreligger. Jeg mener at den offentlige kritik maa ha anledning til at uttale sig paa forhaand. Der er ogsaa et andet moment, og det er det at saalænge saken skal behandles hemmelig, er

komiteens medlemmer og Stortingets medlemmer bundne til at betragte det som hemmelig; vi kan ikke søke de oplysninger vi maatte ønske andet sted, vi maa holde det for os selv og kun konferere om det inden Stortinget. Jeg vil saa sterkt som mulig som sagt henstille at det blir offentliggjort.

Svendsbøe: Behandlingsmaaten av propositionen er vel en saa liten sak at man let maatte kunne bli enig om det. Men det er en anden sak som er av en ganske anden vigtighet, som jeg hadde ønsket lidt nærmere forklaring om, og det er beslaglæggelsen over i England av de 2 krigsfartøier som saavidt jeg vet for lang tid siden er gaaet av stabelen. Sidst høst saa vi nogle uttalelser i aviserne om at de vilde bli beslaglagt, men det kom ikke frem i en saadan form at man virkelig skulde tro, at det var saa fat. Først da trontalen blev holdt her saa fik vi høre i nogle faa ord, at de desværre er beslaglagt; og det maa være høilig at beklage i en tid som denne. Jeg gaar ut fra at der fra regjeringens side, først og fremst fra forsvarsministeren og dernæst fra hans kolleger i regjeringen er gjort de kraftigste forestillinger som kan gjøres for at faa de skibe løsgivne og seilet over Nordsjøen. Selvom de ikke var saa helt færdig maatte vi se at faa dem og selv gjøre dem videre istand. Forsvarsministeren har idag meget detaljeret oppholdt sig ved hæren og dens mangler og hvad der var gjort for den, og jeg har intet at bemerke derved; det er vist gjort paa den mest økonomiske og mest tjenlige maate som det efter omstændighetene kunde ske. Marinen sa saa forsvarsministeren at han skulde ofre "et par ord" paa. Jeg skal ikke klandre den forholdsvis nye forsvarsminister, men jeg vil understreke, at det er i overensstemmelse med hvad der har været praxis i en aarrække at alt vedkommende marinen er appendix og er sat sidst i rækken, og saaledes høres det ogsaa idag. Med et par ord er der git oplysning. Den ærede forsvarsminister indskrænket sig til at si, at det vi hadde af materiel var fordelt kysten rundt og vi fik vite at materiellet var saa lidet eller faatallig at det under en saadan situation som denne maatte ligge stille, for der maatte ikke alene ikke slites paa det - det var farligt - men det rak ikke til, det maatte ligge inde og vente indtil man fik meldinger; der var ikke anledning til at patruljere. Som kystboer og som en der færdes paa de kanter af landet, hvor det tænkes mest udsat for angreb i tilfælde vet jeg, at det er ikke saa længe imellem at man ser et fremmed krigsskib, men vore skibe ligger i havn; - de er saa faa at de ikke kan patruljere mellem og over de større fjordaabninger. Det er stillingen, og det maa vi holde os klart for øie. Jeg vil henstille til forsvarsministeren at han ved alle leiligheter retter sin mere specielle opmerksomhet paa vort kystforsvar. Jeg tror at denne forsvarsminister likesom hans forgjængere er tilbøilig til at holde paa hvad der er paa land, men det mobile sjøforsvar som skal

flyttes fra det ene sted til det andet og som har været forsømt forsømmes den dag i dag, og nu staar vi saaledes at det er lidet at rette paa i denne situation. Men jeg vil haabe at der nu vil bli gjort alt fra rette vedkommendes side og at der for fremtiden blir gjort større anstrengelser for netop at rette paa dette forhold. Det var det vi begyndte at gjøre da vi gav den store flaaatebevilgning i 1912, men det har visselig gaaet sendrægtig. Først gik det lang tid før indstillingen kom i stand om bevilgning og det har gaaet sent siden. Jeg vil uttale at jeg tror at det er saa, at der er gjort de kraftigste forestillinger som kan gjøres for at faa disse skibe utløst og faa dem hjem nu under denne situation som nu er, da vi har saa lidet at værge kysten med. Hensigten med dem var at de skulde bevogte kysten væsentlig for vestlandet og det Trondhjemske. Kommer det dertil at vi indrages i ufreden kan det desværre ha alvorlige følger at vi ikke har disse skibe. Jeg gaar altsaa ut fra at der er gjort store anstrengelser for at faa de skibe for hvilke der blandt mere blev git bevilgning til oplagshavn. Kommer nu ikke de skibe saa maa bevilgningen muligens omgjøres. I formiddag blev der talt en hel del og med rette om skibsfarten og alt hvad der vedkom den; vi staar saadan at hele landet er saare avhengig av skibsfarten og handelen. Ved kystforsvar maa vi give den bistand vi kan gi handelsskibe og det var dertil vi skulde ha de skibe som vi nu maa beklage at vi ikke faar. Nu er det saa at naar vi maa opgi haabet om at faa dem, saa kan vi faa pengene og det kan være bra nok, - penge trenger vi jo; men til syvende og sidst hjelper jo ikke penge, naar man ikke har materiel, likesaalidt som det ikke hjelper at ha penge til mat, naar man ikke kan faa den kjøbt. Jeg for mit vedkommende har følt trang til at henstille til forsvarsministeren ved alle leiligheter at rette sit blik paa forsvaret rundt kysten til støtte og bistand for vore forbindelser udad.

Ustvedt: Det forekommer mig, at der hersker nogen misforstaaelse, eller ialfald er det ikke fuldt opklaret, hvordan man vil gaa frem med denne proposition. Statsraaden erklærte, at han ikke for sin del vilde medvirke til nogen offentliggjørelse, militærkomiteens formand erklærte, at han gjerne vilde, og at han gik ut fra, at det ved lojalt samarbeide skulde lykkes at faa dette istand. Det er forøvrig ikke fra nogen kant fremkommet uttalelser mot det, som præsidenten sa, at den væsentlige del burde offentliggjøres. Jeg gaar derfor ut fra, at en offentliggjørelse faar vi, og at der kommer et saadant samarbeide istand; om det blir i form av en større indstilling fra komiteen eller i form av en ny proposition, det kan kanskje være mindre væsentlig. Jeg for min del holder paa, at det bør komme som en ny proposition helst, forat den offentlige kritik kan komme paa forhaand, før saken blir fremlagt som indstilling og kommer til behandling i Stortinget. Men det kunde kanskje

være ønskelig, om det punkt blev opklaret her, om man kan vente samarbeide mellem statsraaden og militærkomiteen til løsning av det spørsmål, som synes at ha tilslutning fra hele Stortingets side, hvis man kan dømme derfra, at der ikke er kommet nogen indsigelse mot det, som er fremholdt av præsidenten og av mig.

Statsraad Holtfodt: I anledning av de bemerkninger, som er fremkommet fra repræsentanten hr. Svendsbøe, som peker ganske bestemt i den retning, at den nuværende forsvarsminister likesom saa mange andre savner blik for marinens tarv, skal jeg faa lov til at oplyse, at forholdet i marinen er det, at det materiel, vi har, vistnok er knapt, men det er vel utstyrt. Netop fordi det er saa knapt, har vi dog orket at skaffe dette materiel et godt utstyr. Jeg hadde som følge derav ikke grund til at gaa i detalj i den grad for marinens anskaffelser som for armeens, der omfatter saa mange flere vaabenarter og brancher, og hvor manglerne er saa meget større end i marinen. Svakheden for marinens vedkommende ligger ikke i fartøiernes utstyr, men i mangelen paa fartøier, fartøiernes antal. Derav er det da klart, at der var ikke grund til end yderligere end skeet i stortingsmeddelelse nr. 10 at redegjøre for de forføininger, som er truffet for marinens vedkommende. Det vil sees, at for marinen som for hæren er der gjort alt, hvad der under den nuværende situation kunde gjøres. Der er skaffet alle de kulbeholdninger, som marinen har forlangt i sin mobiliseringsplan og skaffet alle de reservebeholdninger, som er forlangt fra vore flaaestationer, forat vore fartøier kan repareres ogsaa i tilfælde av krig, hvor al forbindelse med utlandet maa ansees for avskaaret. Jeg mente ogsaa, at jeg i de avsluttende bemerkninger, hadde uttalt mig i saa anerkjendende ordelag om den maate, hvorpaa marinen har utført sin tjeneste og med - tør jeg si - saa stor forstaaelse av, hvilken betydning vort marineforsvar har hat, under den nuværende situation, at jeg skulde ha været fritat for at bli beskyldt for direkte eller indirekte som krigsminister ikke at ha været opmerksom paa, hvilken betydning marinen har, og for ikke at ha varetat dens tarv likesaa samvittighetsfuldt, som jeg har villet varetta armeens, saa langt jeg evner.

Med hensyn til beslagleggelsen av panserskibene er forholdet det, at der hele tiden har været skarpt protestert baade fra forsvarsdepartementet og fra utenriksdepartementet likeoverfor alle de foreløbige noter, som indløp fra vor legation i London om det spørsmål, og det var jo udelukket at kunne trække disse fartøier over Nordsjøen i den tilstand, de var i. Først var der streik, og dernæst beslagla den engelske marine Armstrongs verksteder, saa skibene hadde været ganske uten værdi, om man hadde forsøkt en saadan utvei, hvad der forøvrig ikke har været spørsmål om. Hadde det engelske admiralitet bestemt sig for at ta disse skibe, saa kan vi

være ganske sikre paa, at det hadde ligget utenfor Norges magt at faa fat i dem, selv om de var noksaa defekte.

Med hensyn til repræsentanten hr. Ustvedts uttalelse om, at det endnu ikke stod klart for ham, hvordan disse hemmelige propositioner skal behandles, vil jeg si, at jeg mener, det er et for tidlig tidspunkt at drøfte de ting nu, forinden den konferanse har fundet sted, som baade militærkomiteens formand og forsvarsministeren har erklært sig villig til, og som snarest mulig skal finde sted, forat vi kan bli enige om, i hvilken utstrækning og paa hvilken maate saadan offentliggjørelse skal finde sted. Nu at debattere dette, forinden vi har faat rede paa, hvad det er spesielt militærkomiteen mener skal offentliggjøres, forekommer mig at være ganske hensigtsløst.

Sparre: Det er et og andet i denne stortingsmeddelelse, som her omhandles og i forsvarsministerens foredrag, som nok kunde gi anledning til nogen bemerkninger, men efter hvad præsidenten oplyste ved begyndelsen av møtet, finder jeg ikke her grund til at gaa nærmere ind paa saken. Det var jo saa, at denne sak skulde sendes til den kombinerte budget- og militærkomite forsterket, og at de uttalelser, som er faldt paa dette møte skulde trykkes og sendes til Stortingets medlemmer. Denne sak skal saaledes helt behandles av komiteen, og derefter af Stortinget, og da først finder jeg, der kan være grund til at komme nærmere ind paa den. Jeg skal bare faa lov til at præcisere én ting efter de uttalelser fra forsvarsministeren, som her er faldt. Man kan altsaa efter forsvarsministerens ord gaa ut fra, at der den hele tid fra den norske regjering er protestert mot, at vi ikke fik de skibe, vi hadde bestilt i England, og som vi saa haardt kan komme til at trænge. Der er altsaa den hele tid protestert mot beslaglæggelsen og gjort alt, hvad gjøres kunde, forat vi kunde faa lov til at beholde de vaaben, som vi saa haardt kan komme til at trænge, maaske om ikke lang tid. Det er forresten ikke mere, end man maatte ventet.

Gausdal: Efter den enstemmighet fra alle kanter i salen, som man hører om, at st.prp. nr. 28 og 26 burde ha været offentlige, synes jeg, at forsvarsministerens svar paa henstillingerne om at komme med en ny proposition ikke er fuldt loyalt. Jeg er enig med repræsentanten hr. Holtermann Knudsen i det. Forsvarsministeren bør forstaa, at repræsentanterne her i salen kommer i en meget vanskelig situation. Aviserne, og andre mere uvedkommende har han git opplysninger; de kan benytte dem paa hvilkensomhelst maate, de ønsker. Men om folket kommer og spørger sin repræsentant her i salen, hvorledes det forholder sig med dette eller hint, saa maa vi sige: Vi har hængelaas for munden, den har forsvarsministeren sat paa os; ti han kommer med en hemmelig proposition, som tvinger os til at tie stille. Derfor synes jeg, at

forsvarsministeren ikke burde svart saa avvisende, som han gjorde første gang han hadde ordet. Han nægtet likefrem at komme med ny proposition. Han burde ha føiet sig efter præsidentens henstilling om, at fremlægge ny proposition, hvori de poster, som kan offentliggjøres, var indtat. Jeg slutter mig fuldt ut til de henstillinger som er gjort herom, og jeg vil netop peke paa, hvilken vanskelig stilling baade vi og almenheten kommer i ved den maate, hvorpaa forsvarsministeren har gaat frem i denne sak.

Castberg: Jeg kan efterkomme den henstillen, som præsidenten gjorde om, at man ikke skulde indlate sig paa debat om disse spørsmal nu. Jeg mener, at der er adskillige erfaringer høstet av de mandskaper, som har været ute som nøitralitetsvern, som kunde danne grundlag for adskillig og berettiget kritik; men det kan jo muligens delvis forklares paa den maate, som forsvarsministeren har anført; jeg vil dog ikke indlate mig derpaa nu. Hvad jeg imidlertid anser mig forpligtet til, det er at spørge den ærede statsraad, hvad der er gjort til efterkommelse av den anmodning, som Stortinget i sin tid fattet beslutning om, for at bedre ædruelighetsforholdene paa vore ekserserpladser, og hvorledes det i saa henseende har været under nøitralitetsvernet. Jeg vil gjøre det i dette møte for lukkede dører, fordi jeg vil ikke nu, av hensyn til forsvaret, meddele offentlig, hvad jeg agter at meddele her som den nærmeste foranledning til, at jeg retter dette spørsmal til forsvarsministeren. Jeg har mottat en skrivelse fra lederen av avholdsfolkets opplysningskontor, hvori det heter, at "meddelelser, som han like forut hadde git mundtlig, gik ut paa følgende - jeg nævner dette, forat der skal være anledning til for forsvarets ledelse at anstille undersøkelse om disse tilfælder, jeg her nævner, og forat der kan bli anledning til at se resultatet derav, idet jeg vil føie til, at endel av den kritik, som man hører mand og mand imellem med hensyn til nøitralitetsvernet, ogsaa berører forhold som dette - "Under nøitralitetsvernets samling hadde de en nat" - dette var ved en speciel eksercerplads, det var ved Maldesletten - "blaaast allarm. Hvad der som følge herav foretoges hadde artet sig som den mest fuldstændige forvirring, delvis paa grund av beruselse fra officerernes side. En officer hadde været saa aabenbart beruset, at han hadde maattet holde sig for at bevare ballancen. - En anden gang hadde en utsendt visiteringspatrulje paa grund av beruselse ikke fundet frem til de vagtposter, som skulde visiteres. Desuagtet hadde den rapportert, at en vagtpost hadde været sovende. Efter foretagen senere undersøkelse hadde vedkommende vagtpost maattet gives opreisning og ekstra fritid. - For det tredje hadde det hændt, saavidt jeg erindrer ogsaa under nøitralitetsvernets samling, ialfald under en samling i 1914, at en officer i overstadig beruselse en gang midt paa natten hadde begit sig til en bondegaard utenfor

leiren og forlangt at slippe ind for at opta mandtal over de tilstedeværende personer. Han hadde i huset opført sig saaledes, at han skrømte konen blandt andet ved at han satte sig skrøvs over en vugge med et barn i. - Paa en av de officielle indberetninger over drukkenskapsarrestationerne har politimesteren i en av smaabyerne paa sydkysten uttalt, at det høie antal arrestationer skyldtes beruselse blandt nøytralitetsvernet. - Sidst julaften hændte det paa en liten militærstation tæt søndenfor Drøbak, at en av de overordnede i overstadig beruselse i tjenesten optraadte saaledes, at de menige hadde maattet avvæbne ham." Det er med dyp beklagelse, at jeg nævner disse tilfælde her. Jeg gjør det for at gi anledning til at faa undersøkt - og da paa en fuldt betryggende maate, hvor intet søkes dækket - hvorledes det forholder sig med disse tilfælde. Og jeg knytter der til et spørsmål til den ærede statsraad, det spørsmål, jeg begyndte med: Hvad der er foretat for at efterkomme den anmodning, som i sin tid blev stillet fra denne forsamling med forhold som disse for øie. Jeg vil tilføie, at en avskrift av den skrivelse jeg har opløst, skal bli statsraaden tilstillet.

Præsidenten: Ingen fleire hev bedt um ordet, og dermed er debatten avslutta. Hermed er forhandlingerne for stengde dører ferdige. Men fyrst maa me treffa avgjerd paa, um disse debattar i fyremiddag og i ettermiddag skal kundgjerast. Presidenten hev tenkt seg det so, at det skulde ikkje offentliggjerast meire enn protokollen, den skulde opplesast og godkjennast her og so kundgjerast. § 48 i forretningsordenen segjer: "Forhandlinger der føres for lukkede dører uten derefter at besluttes offentliggjort" - eg vil altso tilraada, at dei ikkje vert offentliggjort - "protokolleres og oplases til vedtagelse i møtet". Sekretæren hev set upp ein stutt protokol, som er so: "Aar 1915 den 18. januar holdt Stortinget møte for lukkede døre.

Efter forslag av præsidenten besluttedes enst.: Regjeringens medlemmer, kontorchefen og sekretærene ved Stortingets kontor, Stortingets referenter og betjenter gives adgang til forhandlingerne i dette møte, efter reglementet.

Utenriksminister Ihlen gav først en del meddelelser om forskjellige forhold under den nuværende verdenskrise, spesielt vedrørende vor import og eksport - og derefter om forhandlingerne i Malmø i december sidste under møtet mellem de tre skandinaviske landes konger og utenriksministre.

Efter en del uttalelser i tilknytning til de givne meddelelser avsluttedes forhandlingerne om denne sak kl. 12.30. Nytt møte til behandling av den igjenstaaende sak paa den konfidentielle dagsorden for idag bestemtes til i ettermiddag kl. 5. Møtet hævnet". Præsidenten tilraader at han fær fullmakt til aa kunngjera fyrste stykkje, ikkje dette siste: "Efter en del uttalelser i tilknytning til de

givne meddelelser" o.s.b., men dette fyrste:
"Utenriksminister Ihlen gav først endel meddelelser"
o.s.b. - Ingen hev bede um ordet.

So kjem dette: "Den 18de januar 1915 kl. 5 em.
fortsatte Stortinget forhandlingerne for lukkede døre.
Præsidenten refererte" - meddelelsen nr. 10 - "Sendes den
forsterkede budget- og militærkomite til behandling". Det
som eg les upp heretter vil eg beda um fullmagt til aa
kunngjera: "Derefter gav statsraad Holtfodt i tilslutning
til St.med. nr. 10 for 1914" - dei siste ordi vil eg ikkje
tilraada aa senda til avisorne, det vert daa aa kunngjera
dette: "Derefter gav statsraad Holtfodt en længere
redegjørelse baade for de forsvarsforanstaltninger som er
truffet siden 7de august 1914 og for de som endnu ansees
paakrævet for at sikre vor nøitralitet". So kjem dette,
og det vil eg ikkje tilraada aa setja i bladi: "Efter en
del uttalelser i tilknytning til statsraadens meddelelser
angaaende de "hemmelige" propositioner nr. 26 og 28, de i
England tilbakeholdte panserskibe og angaaende
ædruelighetsforholdene ved nøitralitetsværnet blev
forhandlingerne avsluttet." - Dette siste eg las upp, vil
eg ikkje tilraada aa senda til avisorne.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Det segjer seg sjølv, at um det ikkje skal
kunngjerast, so kann præsidenten skipa det so, um
Stortinget vil, at statsraadens fyredrag kann verta prenta
for militærkomiteen, men ikkje til kunngjering.

Sparre: Det forekommer mig, at det vilde være
ønskelig, om baade statsraadens foredrag og de
forhandlinger som her har været ført i ettermiddag blev
trykt og omdelt til samtlige Stortingets medlemmer. Det
er jo saa, at senere skal saken behandles; efterat være
behandlet i komiteen skal den behandles her i Stortinget,
og det vil da selvfølgelig være av interesse for samtlige
Stortingets medlemmer at faa avtryk av, hvad her er
forhandlet.

Præsidenten: Ja, det hev vorte sagt, og so skal verta
gjørt. Fyrst vert saki send til komiteen, og so prentar
komiteen det som eit anna dokument løynlegt for
stortingsmennerne. Det som det er gjort vedtak um, er at
me ikkje skal kunngjera referatet, det skal berre prentast
til bruk for Stortinget; med hev no elles og løynlege
dokumentar til bruk for Stortinget. Og etter sume ting,
som er sagt i debatten baade i fyremiddag og i ettermiddag
hev eg ikkje kunne tilraada, at debatten vert kunngjord.
Her er sagt sume ting, som eg trur det ikkje er bra kjem
fram offentleg; men det som dette vedtaket gjeld det er
berre kunngjering, ikkje prenting av løynlege dokumentar

til bruk for Stortinget, det er ei sak for seg, og det gjeld baade utanriksminister Ihlens fyredrag i fyremiddag og statsraad Holtfodts fyredrag i ettermiddag; baae fyredrag skal verta prenta for komiteen fyrst og sidan for Stortinget.

Sparre: Jeg skal kun nævne, at aarsaken til min lille replik var, at præsidenten nævnte kun komiteens medlemmer som de, som skulde faa avtryk av forhandlingerne.

Præsidenten: Ja, komiteen fyrst.

Sparre: Ja, jeg vilde bare gjøre denne bemerkning, forat man ikke skal tro, jeg er saa dum, at jeg ikke kan forstaa præsidenten.

Castberg: Jeg tror det vilde være praktisk, efter hvad jeg nu underhaanden har konferert med forsvarsministeren, at han fik anledning til at svare paa det spørsmaal, jeg stillet, saa man ikke behøvet noget særskilt spørsmaal derom i et senere møte. Jeg tror det var statsraadens agt at svare, men det kom for hurtig paa, at debatten var avsluttet.

Præsidenten: Debatten er slutt; men kjem det inkje motmæle so gjev eg ordet til forsvarsministeren.

Statsraad Holtfodt: I anledning av det spørsmaal som er rettet til mig fra præsident Castberg skal jeg faa lov til at gjøre opmerksom paa, at jeg desværre ikke har med mig nu ordlyden av den ordre eller bestemmelse som er utgaat fra forsvarsdepartementet til kommanderende general og kommanderende admiral angaaende rusdrikforholdene i arme og marine. Men den har været referert i pressen, og den gaar i korthet ut paa, at forsvarsdepartementet gjentar Stortingets beslutning av den og den dag angaaende rusdrikforholdene, og saa er der tilføiet fra forsvarsdepartementet, at departementet skal henstille til armeens, resp. marinens, befal og menige at etterkomme Stortingets beslutning, og kommanderende admiral og kommanderende general er paalagt at bringe dette, paa den maate som de finder for godt, til alle vedkommendes kundskap. Det er hvad der er foretat fra departementets side. Hvorvidt der vil trænges nogen ordre ad militær kommandovei, derom tør jeg ikke uttale mig for øieblikket. Jeg tror, at man kommer længst paa et saadant omraade som dette ved først at prøve henstillinger, forinden man gaar den militære kommandovei for at gripe ind i forhold, som ikke paa nogen maate har git anledning til saa alvorlige klager, som man skulde tro efter de debatter, som har fundet sted her i Stortinget. Det er i alle fald min erfaring. Men uanset dette - skulde det vise sig, at en henstilling ikke loyalt efterkommes, saa faar det bli de kommanderende chefers sak at sørge for, at de fornødne

ordres blir git og etterfulgt. Man maa her være opmerksom paa en ting, som mange overser, nemlig at forsvarsdepartementets chef ikke er kommanderende chef, hverken for armeen eller marinen. Det er kommanderende general og kommanderende admiral, som har kommandomyndigheten, og forsvarsdepartementets chef - spesielt jeg for mit vedkommende - griper av princip ikke ind i disse chefers myndighetsomraade mere end høist nødvendig. Med hensyn til de eksempler paa beruselse, som blev nævnt av hr. Castberg, saa vil jeg si, at hvis der ikke skulde være forekommet flere tilfælder i løpet av 5 maaneder, hvor vi har hat henimot 40000 mand indkaldt, end de som her er pekt paa, saa vil jeg betegne ædruelighetstilstanden inden vor arme og marine som særdeles fortrinlig. Jeg tror, man i hvilkensomhelst anden arme skal lete længe efter en saadan ædruelighetstilstand under saa vanskelige forhold - og særlig naar man tar hensyn til det, som er det værste ved slik nøitralitetsvagt og ved al vagttjeneste forøvrig, nemlig at den er saa forfærdelig kjedelig; den er ikke morsom. Det er dette, at man skal gaa stadig og passe paa, og saa hænder der ikke noget; der gaar maaned efter maaned, og der hænder ikke nogen ting, men saa hænder der en vakker dag noget allikevel, saaledes som ved Agdenes.

Præsidenten: Denne debatten skulde no vera slutt, og i fall denne saki skulde debatterast meire, so skulde det gjerast for opne dører. No hev hr. Gauslaa bede um ordet, og eg gjeng ut ifraa, at tinget ikkje hev noko imot, at han fær ordet til ein sovidt mogleg stutt merknad.

Gauslaa: Det var netop min tanke, at dette spørsmaal egnet sig bedst til behandling i offentlig møte. Jeg har ogsaa faat baade skriftlige og mundtlige henvendelser angaaende de samme ting, som hr. Castberg omtalte, og det var enkelte foreteelser, som jeg ønsket nærmere at undersøke, før jeg bragte dem paa bane her i forsamlingen. Jeg kan dog slutte mig til den henstilling, som hr. Castberg nu kom med. Naar statsraaden i sin meddelelse for et øieblik siden sa, at han som forsvarsminister har rettet henstillinger til kommanderende general og kommanderende admiral om at efterkomme Stortingets anmodning fra ifjor sommer, saa tør ikke jeg for øieblikket rette nogen bebreidelse mot ham, fordi han i sin egenskap av forsvarsminister har tat saken paa den maate; men det vil interessere at faa høre, hvorledes kommanderende general og kommanderende admiral har optraadt. Saavidt jeg har kunnet forstaa, har der baade fra forsvarsdepartementets side og fra kommanderende generals og kommanderende admirals side været handlet med megen langsomhet. Man kan vel gaa ut fra, at naar kommanderende general og kommanderende admiral bringer saken videre, saa maa det ske i form av ordre til avdelingene. Hvis ikke det sker, mener jeg der er litet vundet ved den anmodning, som Stortinget har rettet til

Møte for lukkede dører, Stortinget 18. januar 1915, ettermiddag

administrationen. De militære maa faa klar besked fra kommanderende generals og kommanderende admirals side.

Præsidenten: Hermed er denne debatten endeleg avslutta.

Møtet hævet kl. 19.40.